

SULIAKKIISSUT

Nunatta Danmarkillu akornanni pissutsit pillugit oqaluttuarisaanermik qulaajaaneq

Aallaqqaasiut siunertarlu

Sorsunnersuaq kingullermit maannamut Nunatta Danmarkillu akornanni pissutsit pillugit oqaluttuarisaanermik qulaajaaneq 9. juni 2022-mi ataatsimoorussamik nalunaaruteqarnikkut aallartinneqassasoq Naalakkersuisut Danmarkimilu naalakkersuisut aalajangerpaat.

Nunatta Danmarkillu akornanni pissutsit pillugit oqaluttuarisaanermik qulaajaalluni ilisimasat tunngavigalugit ataatsimoorussamik suliaqarneq oqaluttuarisaanerup qulaajarneqarnissaanut paasineqarnissaanullu tapersiissaaq, aamma aalajangerneqarsimasut iliuuserineqarsimasullu kingunerisaannik nassueruteqartoqassaaq pereersut pillugit saammaateqatigiissinnaaneq taamatut iliuuseqarnikkut tunngavissiuunniarlugu.

Nunatsinni aamma Danmarkimi oqaluttuarisaanerit imminnut ataqatigiipput, nunallu imminnut sunnerneqaatigisaminnik ineriartoqatigiissimallutik. Sorsunnersuaq kingullermit maannamut nunatta Danmarkillu akornanni pissutsinut ilaatigut ilisarnaataavoq nunatta akisussaaffinnik suliassaqarfinnillu arlaqartunik tigusisarsimanera. Nunatta Danmarkillu akornanni qulaajaanissamik kissaateqarneq tamakkuninnga tunngaveqarpoq.

Sorsunnersuaq kingullermit maannamut nunatta Danmarkillu akornanni pissutsit pillugit ilisimasatigut tapersiuteqarnissaaq qulaajaanermi siunertarineqarpoq. Nalinginnaasumik nunat akornanni paaseqatigiinnerup ataqatigiinnerullu nunatsinni innuttaasut maannakkut atugaannut annertuumik qanoq kinguneqarnera ilisimasatigut taakkunatigut annertusarniarneqarpoq.

Imarisaa

Politikkikkut aalajangikkat pingaaruteqartut, pisimasut aamma pissutsit allat, iliuuserineqartut aamma ingerlanerit nunatta ineriartorneranut nunatta Danmarkillu akornanni pissutsinut sunniuteqaqataasut, imaluunniit nunatsinni innuttaasunut kinguneqartut qulaajaanermi sammineqassapput.

Sorsunnersuaq kingullermit maannamut imaluunniit nunatta sulianut immikkoortunut akisussaaffimmik tigusinissaata tungaanut piffissami nutarteriffiusumi suliat pingaarutillit aamma ingerlatsinerit qulaajarneqassapput. Suliat ingerlatsinerillu tassaasinnaapput sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu akissaasersuineq, nunatsinni inoqarfinnik matooraanerit, 1950-imit 1980-imit qitornavissartaarnermi periutsit pillugit suliat, meeqqat kalaallit Danmarkiliartitaasarneri, Danmarkimit sulisussarsiortarnerit il.il. Assersuutini pisut tamarmik ersersinneqanngillat, ingerlatsinerillu sulialluunniit manna tikillugu tamanut ammasumik ilisimatitsissutigineqarsimanningsut paasineqarnissaat aamma qulaajarneqarnissaat suliame anguneqassaaq.

Qulaani allassimasut nangillugit suliame ilaatigut:

- politikikkut aalajangikkat pingaaruteqartut, pisimasut aamma pissutsit allat, iliuserineqartut aamma ingerlatsinerit nunatsinnit Danmarkimiillu inuiaqatigiinnit aamma inunnit ataasiakkaanit isigalugu, aamma inuiaqatigiinni immikkoortut akornanni assigiinngisitaarneq mianeralugu aamma nuna, nunami immikkoortut, inoqarfiit kiisalu kalaallit nunatsinni avataanilu nunassissimasut akimorlugit qulaajaasoqassaaq,
- anguniakkat isumaliutigineqartullu politikikkut aalajangikkanut pingaaruteqartunut tunngaviusut, pisimasut aamma pissutsit allat, iliuserineqartut aamma ingerlatsinerit, aamma suut tamatuminnga kinguneqartut qulaajarneqassapput,
- inuttut, kulturikkut allallu inuiaqatigiinnikkut kinguneqartut, soorlu politikikkut aalajangikkat pingaaruteqartut, pisimasut aamma pissutsit allat, iliuserineqartut aamma ingerlatsinerit kingunerisaat qulaajarneqassapput.

Inuit qassit sunnerneqarsimanersut mannaluk tikillugu aalangiinnermit, pisumit iliuserisamilluunniit pineqartumit qanoq annertutigisumik sunnerneqarsimanersut aamma qanoq annertutigisumik aalangiinnerup, pisup iliuserisalluunniit inuit taakku inuunerat taamaniilli sunnersimaneeraat oqaluttuarisaanermik qulaajaanermi qulequtassanik misissugassanik toqqaanermi ilanngunneqartariaqarput. Qulequtassanik pisariaqartinneqartunik toqqaaniarnermi suliamut attuumassuteqartunik ingerlatsisunik, soorlu nammineq piumassusertik tunngavigalugu ingerlataqartunik il.il. ilisimatusarnermut pisortaasussamit aamma suliamut ilisimasaqartunit isumasioqatigineqartarnissaat pingartinneqarpoq.

Piffissaq sorsunnersuup kingulliup kingornanit maannamut qulaajaanermi pingaarnertut isiginiarneqassaaq. Kisianni sorsunnersuup kingulliup soraarnera sioqqullugu piffissat qulaajaanermi ilanngunneqartariaqarput, aamma aalangiinnerit, pisut aamma pissutsit allat, iliuserisat aamma ingerlatsinerit nunat

assigiinngitsut akornannut atassuteqartut pisariaqartutut tamakkiisumik allaaserinissaannut aamma tamaasa paasinissaannut imaluunniit qulaajaanerp imarisaata ilaata paasinissaanut tunngavissaasorinaraangata.

Qulaajaanerp imarisaat imatut pilersaarusiorneqassaaq allanit qulaajaanernit angusat, qulaajaanernit aamma/imaluunniit nunatta Danmarkillu akornanni pissutsinik ilisimatusarnikkut suliniutit oqaluttuarisaanermik qulaajaanermut ilaatillugit. ”Spiralilersortissimasut pillugit suliamik” ingerlanneqartumit aamma arlaannaannulluunniit attuumassuteqanngitsunit aamma Danmarkimi efterskoleni kalaallinut ilinniartunut aamma 1960-imit 1991 ilanngullugu allanik nunatsinni naartunaveersaasersuinerimik misissuinerimik taamani peqqinnissamut ministerip Peqqinnissamullu Naalakkersuisup 30. september 2022-mi isumaqatigiissutigineqartumi qulaajaanermi misilittakkat aamma angusat matumani oqaluttuarisaanermik qulaajaanermi ilaatinneqassapput.

Inaarineq

Qulaajaaneq ilisimatuunik arlaannaannulluunniit attuumassuteqanngitsunit suliarineqassaaq, taakkulu teoriinik atuineq, periaatsit assigisaallu pillugit naggataasumik aalajangiissapput. Qulaajaasoqassaaq suliamut ilisimasat tunngavigalugit ilaatinneqassallutillu oqaluttuarisaanermi najoqqutassat aamma inuit maanna inuusut aalajangersimasunut pisunut, eqqaamasaat aamma nammineq inuunerisa oqaluttuartassat pillugit nassuiaatit.

Suliamut ilisimasaqarfii akimorlugit qulaajaaneq pilersaarusiorneqassaaq, tassanilu oqaluttuarisaanermi ilisimasat suliani allani isiginneriaatsinik ilaartorneqassapput, soorlu kulturinik misissuinerimik, antropologimit, juramit aamma politologimit.

Ilisimatusarnerni angusat atuuttut, qulaajaanernit aamma pissutsinik assingusunik nunat aamma/imaluunniit innuttaasut akornanni misissuinerit qulaajaanermi ilanngunneqassapput.

Aaqqissuussineq

Nunatsinni Ilisimatusarnermik Siunnersuisoqatigiit aamma Danmarks Frie Forskningsfond-ip inassuteqaateqareernerisigut ilisimatusarnermi siulittaasuusaaq Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Timersornermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisup ilisimatusarnermullu ministerip ataatsimoorlutik toqqarpaat. Ammasumik ataatsimoorussamik allagarsiineq tunngavigalugu piukkunnartut amerlanngitsut inassuteqaammut ilaatinneqassapput. Ilisimatusarnermi siulittaasuusaaq Ilisimatusarfimmit atorfinitsinneqassaaq.

Ilisimatusarnermi siulittaasuusussamik aalajangiinnermi uku tunngavissatut pingaartinneqarput:

- lektoritut imaluunniit seniorforskeritut qaffasissuseqartumik piginnaasaqarneq,
- nunatta Danmarkillu oqaluttuarisaanikkut ataqatigiinnerannik ilisimasaqarluarneq,
- oqaluttuarisaanikkut ilisimatusarnermi pilersaarussianik piviusunngortitsinermi siulersuinermilu misilittagaqarneq aamma ilisimasaqarfiit akimorlugit isiginnissinnaassuseqarneq, aamma
- tamanut ammasumik ingerlatitseqqüinermik misilittagaqarneq.

Immikkut ilisimasallit suleqatigiittussat ilisimatusarnermi siulittaasuusussap pilersissavai. Tamatumani ilisimasaqarfiit akimorlugit nunatta Danmarkillu oqaluttuarisaanikkut inooqatigiinnermullu tunngasutigut, ilisimatusarnermik ingerlatitseqqüinermik misilittagaqarneq aamma nunatsinni Danmarkimilu ilisimasaqarfinniittunik sinniisuunissaq pingaartinneqarpoq. Immikkut ilisimasallit kalaallisut danskisullu oqaatsutigut piginnaasaqartut suleqatigiinni peqataatinneqassapput.

Ilisimatusarnermi siulittaasuusussap suleqatigiit immikkut ilisimasallit peqatigalugit ilisimatusarnermik suliassaq tamaat pilersaarusiussavaa taannalu tunngavigalugu ilisimatusarnermut aningaasaliisoqassalluni. Ilisimatusarnermik suliassamiissapputtaaq suliament piffissarititaasusaaq, aningaasartuutissanut missingersuutit aamma killiffinni anguniakkat pingaarnerit aamma peqataatitsinermi ingerlatitseqqüinermilu suliassanut takussutissiaq.

Ilinniartitaanermit, Kultureqarnermit, Timersornermit Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfimmit aamma ilisimatusarnermit ministereqarfimmit aqunneqartumik naalakkersuisoqarfinnit malinnaasussanik pilersitsisoqassaaq. Ilisimatusarnermi siulittaasuusussap suliassanut pilersaarut naalakkersuisoqarfinnit malinnaasussanut saqqummiutissavaa. Minnerpaamik ukiup affakkaarlugu ilisimatusarnermi siulittaasuusussap qulaajaanermi suliat ingerlasut, angusat aamma pilersaarut naapertorlugu suliat siumukarnerat aamma missiliuutitigut killiffiit pillugit malinnaasussat ilisimatittassavai. Erseqqissaanermi pisariaqartuni malinnaasussat ilisimatusarnermi siulittaasuusussaq aamma immikkut ilisimasallit ikiorsersinnaavaat, soorlu toqqorsivinnut iserniarnermi aamma pisuni naatsorsuutigineqarsimangitsuni.

Ilisimatusarnermi siulittaasuusussaq aamma suleqatigiit immikkut ilisimasallit piffissaq tamaat kiffaanngissuseqarluatik ilisimatuutut sulisinnaatitaassapput.

Peqataatitsineq aamma ingerlatitseqqineq

Qulaajaanep ataatsimoorussamik suliamut tapersiilluni ilisimasat tunngavigalugit suliaqarnikkut oqaluttuarisaaneq qulaajarneqarlunilu paasineqassaaq, aamma aalajangerneqarsimasut iliuserineqarsimasullu kingunerisaannik nassueruteqartoqassaaq pereersut pillugit saammaateqatigiissinnaaneq taamatut iliuseqarnikkut tunngavissiuunniarlugu. Taamaattumik pingaaruteqarlunnarpoq qulaajaanermi tamarmiusumi nunatsinni Danmarkimilu innuttaasut peqataatillugit pilersaarusiortoqarnissaa. Peqataatitsinikkut oqaloqatiginneq, suleqatiginneq aamma qulaajaanermi inuiaqatigiillu akornanni ilisimasanik tunniussisoqarsinnaavoq.

Qulaajaanerup aallartinnerani ingerlaneranilu peqataatitsineq iluaqutaasussatut inissinneqarsinnaavoq. Peqataatitsineq pisinnaasariaqarpoq qulaajaanermi qulequttanik ukkatarineqartussanik ilisimatuut nassaarniarneranni aamma ilisimasanik aamma aalajangersimasunut pisunut inuit namminneq nalunaajaataannik, eqqaamasaannik aamma nammineq inuunerisa oqaluttuassartaannik katersinermi. Kalaallit danskillu suli tusarniaaffigineqarsimanngitsut oqaatigiumasaasa tusarneqarnissaannut peqataatitsineq periarfissiissaaq. Pineqartut inuiaqatigiit aamma inooqatigiit immikkoortut pissusissamisoortumik eqqortumillu ilisimatusarnermi siulittaasuusussamit aamma immikkut ilisimasaqartut suleqatigiittussanik peqataatinneqarnissaat naatsorsuutigineqarpoq. Tamatigoortumik peqataatitsisoqaqullugu peqataatitsinermi maluginiarneqassapput oqaatsinut tunngasut aamma nunatsinni nunassittarnerup pissusia aammalu malussarissuseq qulaajaanermi qulequtarineqartuniissinnaasoq.

Oqaluttuarisaanermik qulaajaanermi najoqqutassat katersorneqarsimasut Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfianullu qulaajaanep naammassippat tunniunneqassapput. Inuit ataasiakkaat nammineerlutik inuunerannut paasissutissat najoqqutassaniissinnaaneri naatsorsuutigineqartariaqarpoq, taamaattumillu inuit ataasiakkaat innarligassaannginnerat ataqqineqartariaqarpoq inatsisillu atuuttut eqqortinneqartariaqarlutik. Ilisimasanik aamma inuttut nalunaajaatinik il.il. katersinermi katersat atoqqinneqarnissaat pillugu aamma ilisimatinneqaaqqaarluni akuersissuteqartarnissamut ilisimatusarmi siulittaasuusussaq aamma immikkut ilisimasaqartut suleqatigiittussat kajumissaarneqarput.

Qulaajaanermi angusat inerniliinerillu nunatsinni Danmarkimilu tamanut ammasumik paasinarsarlugit ingerlateqqinneqassapput. Piffissami qulaajaanerup ingerlanerani ingerlatitseqqiusarnissaq naatsorsuutigineqarpoq. Ilisimatuutut

Quppernerit 6-it akornanni qupperneq 6

sulianik nunatsinni Danmarkimilu tamanut ammasumik
saqqummersitsisoqartariaqarpoq.

Nalunaaruteqarneq

Qulaajaaneq sapinngisamik ukiut tallimat iluanni ingerlanneqassaaq.
Ilisimatusarfiup aamma ilisimatusarnermi siulittaasuusussap
isumaqatigiissuteqarneranit kingusinnerpaamik ukiut tallimat qaangiunneranni
kalaallisut danskisullu qulaajaanerup tamarmiusup tunniunneqarnissaa
anguniarneqassaaq. Taassumalu kingorna Naalackersuisut Danmarkimilu
naalackersuisut ataqatigiissaarinerisigut qulaajaaneq tamanut
saqqummiunneqassaaq.

Aningaasaqarneq

Nunatta Danmarkillu akornanni pissutsit pillugit oqaluttuarisaanermik
qulaajaanissamat Danmarkip 45 mio. kr.-t tamaasa aningaasaliissutigissagai nunat
akunnerminni isumaqatigiissutigaat. Oqaluttuarisaanermik qulaajaanissamat
atugassanngorlugit Namminersorlutik Oqartussanut aningaasaliissutaassapput
Ilisimatusarfimmullu nuunneqassallutik.

Nuuk, 22. juni 2022

Múte B. Egede
Naalackersuisut Siulittaasuat

Christina Egelund
Ministeri